

## İKİ KÜLTÜR, İKİ SOSYAL ÇEVRE ARASINDA BİR YAZAR: ANNIE ERNAUX\*

S. Seza YILANCIOĞLU\*\*

*“İçine girdiğim burjuva ve kültürlü dünyanın  
eşiğinde bırakmak zorunda kaldığım mirası  
gün ışığına çıkarma işini bitirdim”*

Annie Ernaux

### İKİ KÜLTÜR, İKİ SOSYAL ÇEVRE ARASINDA BİR YAZAR: ANNIE ERNAUX

2022 yılında Nobel ödülüyle taçlandırılan Fransız yazar Annie Ernaux'nun *Babamın Yeri* adlı romanının yapısı bu çalışmanın ana eksenini oluşturur. 1983 yılında yayımlanan roman 1984 yılında yazara Fransa'nın önemli Renaudot edebiyat ödülünü kazandırır. Köylü, işçi ve daha sonra küçük kafe-bakkal sahibi olan anne-baba, kızlarını iyi bir eğitim alması için Yvetot'da burjuva çocuklarının gittiği rahibe okuluna yazdırır. Sınıf arkadaşları burjuva ailelerinin çocuklarıdır. Anlatıcı/yazar ilk sınıfsal farklılığı bu okulda gözlemlemeye başlar, okul yaşamında, babanın eğitim ve iş durumundan dolayı arkadaşları ve öğretmenleriyle pek de uyumlu bir yaşamı olmaz. Başarılı bir öğrencidir ama kültürel ve sınıfsal farklılık nedeniyle sürekli ailesini küçümser, onlardan utanç duyar ve aldığı eğitim, kendisiyle ailesi arasında ciddi bir mesafeye yol açar. Yazarın babasının ölümünden hemen sonra, kısa sürede bu kitabı yazması bir çeşit baba-kız barışması olarak görülebilir. Babaya ithaf edilen *Babamın Yeri* romanında yazar karma (hibrit) bir tür olan “oto-sosyo-biyografi”yi kullanır. Anlatıcı/yazar kafe-bakkal işleten ailesinin yanındaki yerini vurgulayarak babasının toplumsal yükselişini anlatarak ebeveynlerinin geçmişini dile getirir. Babanın ölümü yazara ihanet duygusunu yaşatır ve *Babamın Yeri* romanından itibaren yazarın, yazı tekniğindeki değişimin esin kaynağı bu ihanet duygusudur. İhanet sözcüğü aynı zamanda yazar ile babası arasında eğitim faktöründen kaynaklanan sınıfsal farklılığı simgeler. Annie Ernaux, babasını anlatırken yaşamına uygun bir anlatım dili kurgular, babasını anlattığı “oto-sosyo-biyografi” olarak anılan *Babamın Yeri* romanında yazar, babanın basit, sade hayatına uygun “écriture plate” diye tanımladığı sade, yalın bir anlatım dili kullanır. *Babamın Yeri*, anlatıcı/yazarın kişisel serüveni, babanın yaşamı ve sosyal sınıf eşitsizliğinden doğan iki farklı kültür/dil (taşra kültürü ve ağzı/burjuva kültürü ve entelektüel dil), iki farklı sosyal sınıf (halk /burjuva ya da ezilen/ezen) arasında bocalayan, acı çeken zaman zaman hırçınlaşan kızın duygularının toplumsal boyutuyla bütünleşiren üç boyutlu (özyaşamöyküsü, toplumsal yapı, yaşamöyküsü) bir eserdir. Annie Ernaux, bu romanda kullandığı dil ve biçimle özyaşamöyküsüne farklı bir boyut getirir.

**Anahtar sözcükler:** *İhanet, baba/kız, yalın dil, oto-sosyo-biyografi, kentsosylu/halk insanı, aydın/elişçisi, yer/mevkii, sınıfsal-kültürel farklılık, dil.*

\* Geliş tarihi: 14.01.2023 - Kabul tarihi: 31.01.2023

\*\* Doç. Dr. Galatasaray Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Karşılaştırmalı Dilbilim ve Uygulamalı Yabancı Diller Bölümü Emekli Öğretim Üyesi, [seza.yilancioglu@gmail.com](mailto:seza.yilancioglu@gmail.com) ORCID: 0000-0003-2746-2697

### ANNIE ERNAUX, UNE ÉCRIVAINNE ENTRE DEUX CULTURES ET DEUX UNIVERS

Annie Ernaux, écrivaine française, est couronnée en 2022 par le prix Nobel. La structure de son roman intitulé *La Place* devient l'axe principal de ce propos. *La Place* publiée en 1983 apporte à l'écrivaine le prix littéraire très connu « Renaudot » en 1984. Les parents d'origine d'abord paysanne, puis ouvrière enfin propriétaire de café-épicerie, inscrivent leur fille à Yvetot chez les sœurs pour qu'elle puisse prendre une bonne éducation. Cette école est fréquentée par les enfants des familles bourgeoises. La narratrice/l'écrivaine commence à observer pour la première fois la différence des classes sociales dans cette école. Élève pourtant brillante, la jeune fille peine à s'adapter à la vie scolaire en raison de la situation sociale de son père. Elle commence à humilier ses parents et surtout son père et elle manifeste même de la honte envers eux. L'éducation qu'elle reçoit, creuse une vraie distance entre elle et son père. L'écrivaine écrit rapidement ce roman après la mort de son père dans le but de se réconcilier avec lui car après la mort de son père, l'écrivaine pense qu'elle l'avait trahi. Annie Ernaux utilise un genre hybride « auto-socio-biographie » dans *La Place*. L'écrivaine, en mettant l'accent sur sa place auprès de ses parents, raconte l'ascension sociale et le passé de son père. À partir de *La Place*, Annie Ernaux change son style d'écriture et ce changement est lié au sentiment de la trahison. En décrivant son père, elle crée un style adapté au mode de vie de son père dans *La Place*, roman considéré comme « auto-socio-biographie ». Son but est de décrire la simplicité de la vie de son père à travers un style neutre et simple dit « écriture plate ». *La Place* est un roman ayant trois dimensions : l'autobiographie, la situation sociale et la biographie. Les sentiments de l'écrivaine, la vie de son père et la situation sociale (classe dominante/ classe dominée, la culture bourgeoise/ la culture populaire) et les effets de cette dernière sur les protagonistes y sont pétris. Annie Ernaux apporte donc une nouvelle dimension au pacte autobiographique par le style et la langue qu'elle utilise dans *La Place*.

**Mots-clés :** *trahison, père/fille, auto-socio-biographie, bourgeois/ homme populaire, intellectuel/ manuel, place, différence culturelle et différence de classes sociales, langue.*

### ANNIE ERNAUX, A WRITER BETWEEN TWO CULTURES AND TWO UNIVERSES

Annie Ernaux, French writer is crowned in 2022 by the Nobel Prize. The structure of her novel entitled *A Man's Place* becomes the main focus of this discussion. *A Man's Place* published in 1983 brought the writer the well-known literary prize "Renaudot" in 1984. The parents, who were originally peasants, then workers and finally owners of the café-grocery store, enrolled their daughter in private college in Yvetot so that she could get a good education. Children from bourgeois families go to this school. The narrator/writer begins to observe the difference of social classes in this school for the first time. The daughter cannot easily adapt to school life because of her father's cultural situation caused this difference. She is very bright student. Because of this cultural and social difference, she begins to humiliate her parents and especially her father, even she is ashamed of them. The education she takes creates a real distance between her and her father. The writer writes this novel quickly after the death of her father, she thinks that she had betrayed her father. Annie Ernaux uses a hybrid "auto-socio-biography" genre in *A Man's Place*. The writer, emphasizing her place with her parents, recounts her father's social ascent and past. From *A Man's Place*, Annie Ernaux changes her writing style and this change is linked to the feeling of betrayal. By describing her father, she creates a style adapted to her father's way of life in *A Man's Place* defines as "auto-socio-biography". Her goal is to describe the simplicity of her father's life through a neutral and simple style called "écriture plate". *A Man's Place* is a novel three dimensions: autobiography, social situation, and biography. The feelings of the writer, the life of her father and the social situation (dominant class/dominated class, bourgeois culture/popular culture) and their effect on the protagonists are mixed there. Annie Ernaux therefore brings a new dimension to the autobiographical pact through the style and language she uses in *A Man's Place*.

**Keywords:** *treason, father/daughter, auto-socio-biography, bourgeois/popular man, intellectual/manual, place, cultural difference and social class difference*

2022 yılında Nobel Edebiyat ödülü ile taçlandırılan ilk Fransız kadın yazar Annie Ernaux 1970’li yıllarda edebiyat dünyasında yerini alır. Yazın biçemi ve diliyle eleştirilenlerin dikkatini çeker. Annie Ernaux, herkesin yaşamında karşılaştığı -beden, eğitim, bireysel/toplumsal aidiyet, cinsellik, hastalık, sosyal yükselme, ötekilerinin varlığı, yas- gibi olayları kendi deneyimlerinden yola çıkarak kaleme alır ve her biri, romanlarının ana izleklerini oluşturur.

Annie Ernaux’nun 1983 yılında yayımlanan ve yazara 1984 yılında Fransa’nın önemli edebiyat ödülllerinden Renaudot ödülünü kazandıran sınıfsal ve kültürel farklılık ile yas izleklerinin öne çıktığı, dilimize 2022 yılında *Babamın Yeri* adıyla kazandırılan romanının yapısı bu çalışmanın ana eksenini oluşturmaktadır.

Annie Ernaux, aldığı eğitim, mesleği ve yaptığı evlilikle köylü ve işçi kökenli anne ve babasından, ergenlik ve evlilik yıllarında utanç duyar ve 1967’de ölen babası için kısa sürede (Kasım 1982-Haziran 1983) yazdığı bu roman bir çeşit baba-kız barışması niteliğindedir.

*Babamın Yeri*’nin özgün adı “La Place”: yer, alan, meydan, mevki anlamlarını içermekle birlikte yazarın bu başlığı koymaktaki amacı babayı anlatırken onun toplum içindeki mevkii ve yerini vurgulamaktır. Ancak “baba”yı anlattığı bu romanın başlığı aynı zamanda yazarın yaşamı boyunca sosyal, dilsel ve kültürel farklılıklardan dolayı baba ile arasına koyduğu mesafeyi simgeler. “*Yani babamı, hayatını ve onunla arama ergenlik çağında giren bu mesafeyi kaleme almayı kastediyorum.*”<sup>1</sup>

Anlatıcı-yazarın ailesinin toplumsal yükselişini, onların çalışma şartlarını ve umutlarını konu olduğu *Babamın Yeri*, yüz sayfalık<sup>2</sup> kısa bir roman biçimindedir. Yazar yazma edimini, kitaplarının büyük bir kısmının Gallimard’ın “Quatro” serisinde *Écrire la vie* adıyla bir araya getirilerek yayınlanan eserinin girişinde “*yazmak bir şimdi ve bir gelecek, bir geçmiş değildir (...) kitaplarımın çoğu bende bir tür kuşku hatta bir tür gerçek değilmiş düşüncesi uyandırdı*”<sup>3</sup> diye açıklar. Annie Ernaux, kendi deneyimlerinden yola çıkarak bir insanın, özellikle bir kadının yaşayabileceği tüm duygu ve olayları geçmişten şimdiye ve geleceğe yalın bir dille aktarır. Olayların, duyguların yaşandığı heyecanlı dönemler geçtikten sonra yazdığı metinler, kitaplar yazarda bir tedirginlik, belki de bir utanç hissi yaratmakla birlikte yazarın yazma cesaretini vurgulayan duygulardır. Annie Ernaux, *Babamın Yeri* romanında olduğu gibi duygularını zaman zaman çok sert bir dille ifade eder. Yazarın burada vurguladığı “kuşku” ve “gerçek değilmiş” sözleri bir ölçüde babası için yazdığı romanda babasını anlatırken kullandığı aşağılayıcı, sert anlatıma bir göndermedir.

Bu eserde, anlatıcı/yazar için yer ve mevki önemli: yazar aile köklerinin ait olduğu sınıf ile eğitim ve evlilik dolayısıyla katılmış olduğu sınıf arasındaki farklılığı her bağlamda vurucu bir şekilde dile getirir, kullandığı kişi zamirleri bu

vuruculuğu zaman zaman daha da etkin kılar. “O ve annem (...)”<sup>4</sup> Üçüncü tekil şahıs babadır, bu kullanım şekli de baba ile kızı arasındaki mesafeyi simgeler. Bir başka örnek: babasından yine “O”<sup>5</sup> diye söz eder.

Yazar, annesinin çabasıyla rahibe okuluna gider ve sınıf arkadaşları burjuva ailelerinin çocuklarının yaşamlarını tanıdıkça babanın ait olduğu sınıfın geleneklerine ters düşer. Anlatıcı/yazar sınıfsal farklılığı ilk kez bu okulda gözlemlemeye başlar, okul yaşamında, babanın eğitim ve iş durumundan dolayı arkadaşları ve öğretmeniyle pek uyumlu bir ilişki kuramaz.

Metnin sosyolojik boyutu epigraftaki “ihanet” sözcüğü ile öne çıkar. Epigraf: Jean Genet’den alınmıştır<sup>6</sup>: “*Bir izahata kalkışıyorum. Yazmak ihanet edenin son çaresidir*”<sup>7</sup>. “İhanet” sözcüğü oto-sosyo-biyografi olarak tanımlanan *Babamın Yeri* romanında anlatıcı/yazar ile babası arasında eğitim faktöründen kaynaklanan sınıfsal farklılığı gösterir. Roman, anlatıcı-yazarın Lyon’un bir işçi mahallesinde bulunan lisede, öğretmenlik yeterlilik sınavının uygulama aşamasına girişyle başlar. Fransa’da orta öğretimde öğretmenlik yapabilmek için gerekli ve çok önemli bu sınavı, eğitilmiş olmayan kafe-bakkal işleten bir ailenin çocuğu olan anlatıcı/yazar ikincilikle kazanır. Ebeveynlerinin ait olduğu sosyal sınıfa, aldığı eğitim ve kazandığı öğretmenlik sınavı ile ihanet etmiş olur, başka bir deyişle geçmişine, köklerine... Çünkü anlatıcı/yazarın babası kendisi kadar şanslı değildi; babası, tarlada dedesi ile çalışmak zorunda olduğu için sürekli devamsızlık yapardı. “*Abisiyle birlikte okula döndüğünde öğretmenden azar işitiyordu: “Ana babanız sizin de onlar gibi sefil olmanızı istiyor anlaşılın!” Hatasız okuyup yazmayı öğrenmeyi başardı.*”<sup>8</sup>

Babası öğrenmeye meraklı bir çocuktan ama on iki yaşında tam diploma alacağı sene dedesi oğlunu okuldan alıp kendi çalıştığı çiftliğe yerleştirmişti. Anlatıcı/yazar babasının okuduğu *İki Çocuğun Fransa Seyahati* kitabından şu alıntılarını yapar: “*Kaderimize şükredip her zaman mutlu olmayı öğrenmeliyiz (s.186, 326. Basım)*”, “*Dünyada en güzel şey yoksullara merhamet göstermektir*”<sup>9</sup> Bu tümceler babanın fatalist/yazgıcı bir bakış içinde yetiştiğini gösterir. Oysa anlatıcı/yazar aldığı eğitimle “bireyin geleceğini kendisinin belirleyebileceğini ileri süren, insanın karar verme ve seçme yeteneğinin var olduğunu gösteren varoluşçu” düşünceleri benimser. Ayrıca Ernaux’nun varoluşçu düşüncesi feminizmle bütünleşir. Yazarın feminist bakış açısının gelişmesinde, kadının durumuna ilişkin düşünceleriyle *İkinci Cins (Le Deuxième sexe)*’in yazarı ve Sartre felsefesini özümleyen Simone de Beauvoir çok etkili olmuştur. Annie Ernaux’nun esinlendiği ve yapıtlarında sürekli andığı en önemli yazarlardan biridir Simone de Beauvoir. “*Çocuk bahçede oynuyordu. Bir yandan Simone de Beauvoir’in Mandarinler’ini okumaya çalışırken, bir yandan da ona göz kulak oluyordum.*”<sup>10</sup> İşte anlatıcı/yazarın ihaneti kaderciliği değil var olmayı, özgür ve hür düşünceyle kendi yaşamını kendisinin kurabileceğine inanmasıdır.

Baba-kız (anlatıcı/yazar) arasındaki ilişki bir şekilde Pierre Bourdieu'nün "habitus" kavramıyla örtüşür. Habitus, Bourdieu'ye göre bireyi şekillendirir, toplum içinde kabul görmek için uyguladığı bir gerçekliktir. Kısaca, habitus kişiyi toplumsal düzendeki yerine uygun hale getiren eylemler bütünüdür.<sup>11</sup>

Baba, Yvetot'da açtığı kafe-bakkal dükkânı ile toplum içinde kendine bir yer bulur: "*Tutunmaya başladılar. Mahalle proleterleşti.*"<sup>12</sup> Kızı ise eğitim ve evlilik aracılığıyla hayalini kurduğu burjuva sınıfının bir üyesi olur: "*Tam burjuva olmuşum*"<sup>13</sup> der bir tren yolculuğunda. Annie Ernaux Pierre Bourdieu'nün 2002 yılında ölümünden sonra yazdığı "Bourdieu : le chagrin" başlıklı yazısında, "*Pierre Bourdieu'nün metinleri, teşebbüs ettiğim yazı biçimlerini korumam için bana büyük bir cesaret kaynağı oldu*",<sup>14</sup> der.

Bu bağlamda Pierre Bourdieu'nün "habitus" kavramı Annie Ernaux gibi otososyobiografiler için büyük önem taşır. Baba-Kız örneğinde olduğu gibi otososyobiografi yazarı Annie Ernaux sosyal farklılıkların kültürel boyutlarını okunan kitaplar, konuşulan dil, kullanılan eşyalar aracılığıyla verir. Annie Ernaux, otososyobiografiler gibi baba-kız ilişkilerini yorumlarken kültürel alana aktarılan sınıf kavramını sıklıkla dile getirir.

Ailesinin sosyo-kültürel durumu, burjuva ailelerinin çocuklarının gittiği rahibe okulunda eğitim gören anlatıcı/yazarı, arkadaşlarından farklı kılar ve yazara bir aşağılık duygusu yaratır.

Yazarın, babasının ölümünden hemen sonra kısa sürede bu kitabı yazması bir çeşit babayla barışmadır. Yazar aynı şekilde annesinin ölümünden sonra da anneye bir uzlaşma adına 1986 yılında *Bir Kadın (Une femme)* adlı romanını yazar. Annie Ernaux utancını bir söyleşisinde şöyle açıklar: "*En büyük utancım, ebeveynlerimden utanmış olmamdır. Bu beni utandırıyor, bu utançtan açıkçası ben sorumlu değilim, bu utanç, eşitsizlikçi toplumun zorlamasıdır*".<sup>15</sup>

Ergenlik çağı ve üniversite yıllarında yazarın yaşadığı utanç duygusu yukarıdaki alıntıda belirtildiği gibi sosyal sınıf farklılığından kaynaklanır ve bu farklılık baba ile kız arasında bir mesafe yaratır: "*Bir sınıf mesafesi ama adı olmayan, kendine özgü bir mesafe. Ayrı düşmüş aşk gibi*"<sup>16</sup> "Ayrı düşmüş aşk" ya da "bir sınıf meselesi" gibi anılan "utanç" edeplice üstü kapalı biçimde dile getirilir çünkü ihanet duygusunu itiraf etmek zordur.

Babaya ithaf edilen *Babamın Yeri* ve anneye ithaf ettiği *Bir Kadın*, anne ve babanın ölümünden sonra yazılan bu iki romanda da yazar karma (hibrit) bir tür olan "oto-sosyo-biyografi"yi kullanır. Bu iki romanda da anlatıcı/yazar kafe-bakkal işleten ailesinin yaşamıyla hem babasının hem de annesinin toplumsal yükselişini anlatarak ebeveynlerinin geçmişini dile getirir.

Philippe Lejeune'üne *le Pacte autobiographique* eserindeki tanıma göre, kitabın kapağındaki yazarın ismi ile anlatıcının kullandığı birinci tekil şahıs “ben” kişi zamirinin aynı kişi olması gerekir. *Babamın Yeri* romanında “ben” anlatıcı yazarın kendisidir. Annie Ernaux'nun öğretmenlik sınavındaki başarısı özyaşamöyküsü (otobiyografi) türünü doğrulayan en önemli motiflerin başında gelir. Bu bağlamda *Babamın Yeri*, özyaşamöyküsünün kurallarını uygulamakla birlikte “sözleşme, açıkça yazı biçimi içinde kendini gösterir”,<sup>17</sup> der Annie Ernaux. Birinci tekil şahıs imgesel anlatıcı geçmişle olan duygularını ve özellikle eğitim yoluyla sınıf atlamaşını başka bir deyişle sosyal yükselişini sert hatta zaman zaman oldukça kızgın bir dille anlatır. Annie Ernaux, 1997'de Lyn Thomas ile yaptığı bir söyleşide “şüphesiz romanın gizemine ihtiyacım vardı, roman beni ait olduğum sosyal sınıfın kökünden kopma duygularını mümkün olduğu kadar uzağa götürdü”<sup>18</sup> yorumunu yapar. Böylece tam anlamıyla kopma ya da kopuş bu romanın yayınlanmasıyla oluşur. Romanda kullanılan “ben” anlatımı tam olarak yazarın kimliğine gönderme yapmaz daha ziyade sosyal, ortak bir deneyimlemedir ve Annie Ernaux kullandığı “ben” kişi zamirini “şahsi olmayan”<sup>19</sup> hatta pek cinsliği olmayan, kimi kez “benim” sözümünden daha çok ötekinin sözü olan: kısaca bireyselliğin ötesinde bir biçimdir”<sup>20</sup>, diye açıklar. Bu bağlamda Annie Ernaux, *Babamın Yeri* romanında “ben” anlatımıyla Philippe Lejeune'ün tanımına yeni bir boyut getirir.

“Ben” anlatımı Annie Ernaux'nun yazılarını bilinen özyaşamöyküsünden farklı kılar. Edebiyata siyasal ve sosyal boyutlar kazandıran sınıf farklılığı, sosyal yükseliş gibi izlekler içeren *Babamın Yeri* ve *Bir Kadın* “oto-sosyo-biyografik” romanlar olarak tanımlanır. Bu romanların anne ve babaya ithaf edilmesine ve birinci tekil kişi zamiriyle kaleme alınmasına rağmen *Babamın Yeri* (*La Place*) ya da *Bir Kadın* (*Une femme*) başlıklarının gösterdiği gibi içeriği birçok insanın yaşayabileceği olaylarla örtülü olduğundan ortak bir belleğe gönderme yapar ve okuyucu da romanın içinde kendinden bir şeyler bulabilir.

Romandaki sınıfsal farklılık nedir? Anne-baba, özellikle anne, kızını egemen sınıfın kültürüne yönlendirir ve burjuva çocuklarının gittiği Yvetot'da rahibe okuluna yazdırırlar. Okulda aldığı eğitim kızın, anne ve babası ile arasına zamanla ciddi bir mesafeye yol açacaktır. Aile bireyleri maddi zorluklarına rağmen, kızlarının iyi bir eğitim alması için ellerinden geleni yapar. Okuyucu, romanda işçi sınıfı ile burjuva sınıfının kültürel çatışmasına tanık olur. Bu çatışık yaşam romanın sosyal boyutunu içerir.

Dede ve babaanne taşra ağzı denilen dilden başkasını bilmez. Oysa taşra ağzı babası için kültürsüzlük, köylülük simgesidir. “Ondan kısmen kurtulduğu için gurur duyuyordu, her ne kadar Fransızcası iyi olmadıysa da Fransızcaydı işte”.<sup>21</sup> Babanın Fransızcası kızı tarafından küçümsenir, kafede aile arasında konuşkan biri olan baba, eğitilmiş kişilerin yanında suskun bir kişiliğe bürünür.



Aşağıdaki alıntılar baba ile kız arasında dilsel mesafeyi açıkça gösterir:

*Çocukluğumda özenli, düzgün bir dil kullanmaya gayret ettiğimde boşluğa atlıyormuşum gibi bir hisse kapılırdım*<sup>22</sup>

ve

*Siz durmadan böyle kötü konuşursanız, tabii sınıfta beni bozarlar!” Ağlamaya başladım. Üzülmüştü. Dile dair her şey belleğimde kırgınlık, hınç, acı veren atışmalarla iç içe, para meselesinden çok daha fazla.*<sup>23</sup>

Baba, eğitimine devam etmek istemiştir ama anlatıcının dedesi onu tarlada çalışmaya mecbur kılmıştır. Savaşın en çok etkin olduğu Normandiya’da savaşın etkisiyle tüm yaşam standartları değişir. Baba da askere gittikten sonra kabuğundan çıkar ve dönüşünde tarlada çalışmak istemez, fabrikaya işçi olarak girer orada eşiyile tanışır ve evlenirler. Daha sonra kredi kullanarak elde ettikleri sermaye ile önce Valée’de küçük bir kafe açarlar, sonrasında kızlarını da düşünerek Valée’deki kafeyi satarak Yvetot’da kafe-bakkal açarlar ve zamanla burada tutunurlar. Baba, topladığı parayla bir bisiklet alır ve çevreyi keşfetmeye başlar, özellikle Yvetot ve çevresinde yeni açılan kafeleri, barları görmeye gider, daha sonra da bu bisikletle kızını okula götürür. Babanın yaşamına bakıldığında, kendini yenileyen, meraklı, girişimci bir kişiliği olduğu anlaşılır. İrgatlıktan, fabrika işçiliğine, işçilikten kafe-bakkal dükkânı açarak küçük burjuva konumuna yükselir. Ne var ki, bu değişim içinde yine köylü ve işçi sınıfının yaşam kurallarını sürdürmektedir. Örneğin kentsoylu insan ilişkilerini bilmemektedir ve tarlada açık alanda yüksek sesle konuştuğu gibi ev içinde de aynı tonla konuşmasına devam eder, etrafa rahatsızlık verdiğinin farkında değildir. “*O(baba) ve annem, birbirleri için duydukları ilgi ve endişeyi dile getirirken bile kendi aralarında hep azarlar gibi konuşurlardı*”<sup>24</sup>.

Çocuğun ilk eğitim kurumu doğal olarak ailesidir ve anlatıcı/yazarında davranış biçimleri önceleri anne ve babasının davranışlarıyla biçimlenir. İşte bu davranış biçimleri önce anlatıcı/yazar ile okul çevresi arasında sonrasında da babasıyla bir mesafe oluşturur. “*Ebeveynlerle çocuklar arasındaki nezaket benim için çok uzun bir süre muamma olarak kaldı. İyi eğitilmiş insanların sıradan bir selamlaşmada bile son derece kibar davranmalarını “anlamam” da yıllar aldı*”<sup>25</sup>. Babasının sınıfsal farklılıktan dolayı çekingenliğini şu sözlerle anlatır: “*Babam, önemli olduklarını düşündüğü kişiler karşısında çekingen bir tutukluluğa bürünür; tek bir soru sormazdı. (...) Bu zekâ aşağıda olduğumuzu algılayıp onu mümkün olduğunca en iyi şekilde gizleyerek reddetmekten ibaretti.*”<sup>26</sup> Baba, kültürel ezikliğini göstermemek ya da burjuva kültürünü benimsemediği için okulda kızının rol aldığı piyeslere, törenlere, özel günlere gitmeyi reddeder. Bu durum

annesini çok sinirlendirirdi: “Annem kızıp güceniyordu, “*Gitmemen için hiçbir neden yok. O: “Bu şeylere hayatta gitmediğimi gayet iyi biliyorsun.”*”<sup>27</sup> Babanın bu durumu yalnızca anneyi sinirlendirmekle kalmaz kızı da babasının artık onun için yapabileceği hiçbir şeyin olmadığını düşünür: “*Onun sözlerinin ve fikirlerinin Fransızca ya da felsefe dersinde, sınıf arkadaşlarının kırmızı kadife koltuklu oturma salonlarında hükmü yoktu*”<sup>28</sup> Anlatıcı/yazar için eğitim, küçümsediği aile ve çevresinden kurtulmak için zorunluluktur: “*Dersler iyi bir konuma gelmek ve bir işçiyi varmamak için zorunlu bir çileydi*”<sup>29</sup>.

İşte anlatıcı/yazarın yukarıdaki tümcede dile getirdiği gibi bu çalışma azmi onu Rouen Üniversitesi’ne taşır ve yaşamındaki sosyal yükseliş için ikinci adım olur. Üniversite yıllarında tanıştığı burjuva bir ailenin oğlu ile yaptığı evlilikle burjuva sınıfının bir üyesidir artık, bunu da aldığı eğitime borçludur. Artık sınıfsal farklılık daha da belirginleşir: “*İmtiyazlı bir burjuva ailenin çocuğu olarak doğmuş ve daima “müstehti” bir adam, bu iyi yürekli insanların muhabbetlerinden ne kadar keyif alabilirdi?*”<sup>30</sup> Burada “iyi yürekli insanlar” olarak söz ettiği kişiler ebeveynleridir. Toplumda imtiyazlı olabilmek için yalnızca iyi yürekli olmanın yeterli değildir. Anlatıcı/yazar artık burjuva olmuştur, trende birinci sınıfta<sup>31</sup> yolculuk yaparken “*Tam burjuva olmuşum*”<sup>32</sup> der.

Evlilikten sonra baba eviyle koca evi arasındaki mesafe oldukça derinleşir. “*Kocamın idari bir görevde olduğu Alpler’de oturuyorduk, turistik bir şehirde oturuyorduk. (...) aperatif olarak viski ikram ediyor, radyoda klasik müzik programları dinliyorduk*”<sup>33</sup>. Evindeki Louis-Philippe yazı masasını, kırmızı kadife koltukları, hi-fi müzik setini annesine yazdığı mektuplarda anlatır. Evinin eşyaları, yaşam tarzı, ebeveynlerinin lüksten, konfordan mahrum kafe-bakkal yaşamlarına karşı sosyal başarısını simgeler.

Toplumsal yükselişle burjuva sınıfına atlayan anlatıcı/yazar ailesinin yaşadığı yere oğluyla beraber dönüşünde kendisini toplumsal bir çelişki içinde bulur, çelişkiyi açıklayan sözler: “*Hiçbir zaman yeterince uzun kalmıyordum. Kocam için bir şişe konyak veriyordu. “Tabii, tabii bir dahaki sefere o da gelir.” Hiçbir şeyi açık etmemenin gururu, kol kırılır yen içinde kalır*”<sup>34</sup>

Anlatıcı/yazar annesine, babasından daha yakındır. Kafe-bakkal dükkanında annesini tam bir patron gibi görür babayı ise iş tulumuyla bir çalışan gibi betimler: “*Beyaz önlüğüyle annem tam manasıyla patrondu. Babam mavi iş tulumunu çıkarmadan servis yapıyordu (...) Her yere gidebilen, başka bir deyişle, toplumsal engelleri aşabilen bir kadındı annem. Babam ona hayranlık duyuyordu (...)*”<sup>35</sup> Annesi, babasına göre daha yeniliklere açıktır; kızının kullandığı argo kelimeleri kullanmaya çalışır ama babası gençlerin kullandığı sözcükleri, deyimleri sevmez. “*Annem Rouane’a, Gros-Horloge Caddesi’ne alışverişe, Perrier’ye de*



*küçük çatalla pasta yemeye götürüyordu beni. Ona (baba) ihtiyacımız yoktu.”*<sup>36</sup> Anne, babayı küçümser: “*annem: “Taşra adamı o, ne bekliyorsun ki?”*”<sup>37</sup>.

Annie Ernaux, babasını ve annesini anlatırken onların yaşamlarına uygun bir anlatım dili kurgular. Anne ve babasını anlattığı “oto-sosyo-biyografi” olarak tanımlanan *-Babamın Yeri* ve *Bir Kadın-* romanlarında yazar, onların basit, sade hayatlarına uygun “saydam dil”<sup>38</sup> diye tanımladığı bir yazı dilini benimser. Kişisel ve aile tarihinin toplumsal öğelerle bütünleştiği bu iki romanın anlatım tekniğini yazar en açık biçimde 1987 yayımlanan *Bir Kadın* romanında açıklar:

*En doğru biçimde yazmak istediğim şey, kuşkusuz, aileye ilişkin olanla toplumsalın, söylem ile tarihin bittiği yerde bulunuyor. Benim yapmayı düşündüğüm yazınsal nitelikli; çünkü annemle ilgili olarak sadece sözcüklerle ulaşılabilecek bir gerçeği aramam söz konusu. (...) Ama bir bakıma türler arasında<sup>39</sup> kalmak istiyorum<sup>40</sup>*

Bununla birlikte anlatıcı/yazar, yazı dilini *Babamın Yeri* romanında şöyle dile getirir: “*Dümdüz bir yazı<sup>41</sup> bana doğal geliyor, vaktiyle annemle babama belli başlı haberleri verirken kullandığım yazının ta kendisi*”<sup>42</sup>

Ölümün, ihanetin ve yazının bir nedensellik çerçevesinde sıkı sıkıya bağlı olduğu *Babamın Yeri* romanında yazar sadece sözcüklerle babanın gerçeğine ulaşır. Babanın ölümü yazara ihanet duygusunu yaşatır ve bu duygu, *Babamın Yeri* romanından itibaren yazarın, yazı tekniğindeki değişimin esin kaynağı olur. Bu romanda Annie Ernaux, “Ben” anlatımıyla babasının hayatını ve ölümünü anlatır ama esas zorluk iki roman kahramanının farklı toplumsal konumlarda olmalarıdır. Burjuva ortamında gelişen entelektüel yazar, gösterişsiz, alçakgönüllü bir soydan gelen halk insanı babasını anlatmaya çalışır. Kız burjuva sınıfına geçerken baba bu kültüre ilgisiz kalır. Tüm metin boyunca babanın egemen kültür ya da egemen sınıfın kültürü karşısındaki ezikliği, ilgisizliği okunur. Edebiyat öğretmeni kız ile eğitimsiz baba arasındaki karşıtlıklar metin içinde kız/baba, düşünsel/el gücü, ben/o, kentsoylu/halk insanı bağlamında verilir.

Klasik edebi yazın biçimini reddetme ve “türler arası” yazın tarzı seçimi kendi soyunun ait olduğu sınıfa uyumlu bir dil yaratmak adnadır. Görünüşte sade, yalın bir biçem gibi görünen roman, çift dairesel yapısıyla karmaşık bir durum sergiler. Örneğin, sınav sahnesi yani romanın başlangıcından hemen sonra annesi, eşinin ölümünü şu sözlerle bildirir “*annem merdivenin başında belirdi. (...) Donuk bir sesle “bitti” dedi.*”<sup>43</sup> Babanın hastalığı ve yine annenin merdivenlerin başında ölümü bildiren “*bitti*” sözcüğü ise yine romanın son sözünden önce yinelenir: “*Tam merdivenin dönemecinde, usulca, “Bitti”, dedi*”<sup>44</sup>

Romanın dairesel yapısını kısaca vurgulayarak çalışmayı sonlandırabiliriz:

A	B	C	B'	A'
<u>Anlatıcı</u>	<u>Babanın ölümü</u>	<u>Babanın hayatı</u>	<u>Babanın hastalığı, ölümü,</u>	<u>Anlatıcı</u>
(s. 11-12).	(s.12-18)	(s.19-64)	(s.65-69)	(69-71)
Ben	O	O	O	Ben
Sınav başarısı			Kronolojik Anlatım	
Öğrencinin			Başarısızlığı	
İlk söz		Büyükanne ve büyükbabayı anımsama. Babanın çocukluğu Babanın ilk mesleği 1914 Savaşı Fabrika Evlilik Kafe-bakkalın alımı II. Dünya Savaşı sırasında meslekler 1945 ve savaş yılları 1961 yılı Anlatıcının Rouen'deki öğrenciliği Anlatıcının evliliği		Son söz

Birinci daire A/A': anlatıcının başarısı/başarısızlığı

İkinci daire B/B': babanın ölümü ve hastalığı

Merkez C: Babanın hayatı.

Yazarın yaşamında birtakım deneyimlerinden sonra babasına karşı ihanet ettiği duygusuna kapılması son derece olağandır. İnsanın karakteri, aldığı eğitim ve yaşadığı çevrenin özellikleriyle oluşur. Babanın kişiliğini oluşturan ebeveynleri ve yaşadığı çevre, kızının eğitim dünyasından çok farklı oluşu ergenlik yıllarında kızı babadan uzaklaştırır. Ne var ki kızı, ölümünden sonra babasının günlük ceketinin cebindeki cüzdanında ehliyet, kimlik kartı vs. dışında bir gazete kupürü bulur: “*Gazete kupüründeyseniz derece sırasına göre, öğretmen okulu sınavını kazananların listesi var. İkinci isim benimki.*”<sup>45</sup> Kızı, babasına yaklaştıran işte bu gazete kupürüdür. Romanın sonunda anlatıcı /yazar babası için

“Belki de en büyük gururu, hatta varoluşunun sebebi: Onu hor gören dünyaya ait olmam”<sup>46</sup> der.

*Babamın Yeri*, anlatıcı/yazarın kişisel serüveni, babanın yaşamı ve sosyal sınıf eşitsizliğinden doğan iki farklı kültür/dil (taşra kültürü ve ağzı/burjuva kültürü ve entelektüel dil), iki farklı sosyal sınıf (halk /burjuva ya da ezilen/ezen) arasında bocalayan, acı çeken zaman zaman hırçınlaşan kızın duygularının toplumsal yönüyle de harmanlandığı üç boyutlu (özyaşamöyküsü, toplumsal yapı, yaşamöyküsü) bir eserdir.

Annie Ernaux, bu romanda “türler arası” (sous-littérature) diye bilinen yazın biçemi ile roman kişilerinin (ebeveynleri) konuşma tarzına uygun “saydam dil” (écriture plate)<sup>47</sup> diye anılan yazı biçimini otososyobiyoğrafik türle harmanlayarak yazına farklı bir boyut getirir. Yukarıdaki şema açık bir şekilde romanın özyaşamöyküsü (otobiyografi) ve yaşamöyküsü (biyografi) boyutlarını gösteriyor. Romanın sosyolojik boyutu ise Pierre Bourdieu’nün “habitus” kavramıyla örtüşür.

#### NOTLAR VE KAYNAKÇA

- 1 Annie Ernaux, *Babamın Yeri*, Fransızca’dan çeviren Siren İdemen, Can Sanat Yayınları, 2022, İstanbul, s.18
- 2 Romanın Türkçe çevirisi iki dilin (Fransızca-Türkçe) yapısal farklılığından dolayı yetmiş sayfa olmuştur.
- 3 Annie Ernaux, *Écrire la vie*, Quarto Gallimard, Paris, 2011, s.7.
- 4 *Babamın Yeri*, a.g.e. s. 45.
- 5 A.g.e. s.47.
- 6 Epigrafın orijinali: “Je hasarde une explication : écrire c’est le dernier recours quand on a trahi” Jean Genet
- 7 Annie Ernaux, *Babamın Yeri*, Fransızca’dan çeviren Siren İdemen, Can Sanat Yayınları, 2022, İstanbul, s. 9.
- 8 A.g.e. s.21
- 9 A.g.e. s.11
- 10 A.g.e. s. 67.
- 11 Şeyda Koca Kurt, “Pierre Bourdieu ve meşhur Kavramları”, <https://www.academia.edu>
- 12 *Babamın Yeri*, a.g.e. s.54.
- 13 *Babamın Yeri*, a.g.e. s.18.
- 14 Annie Ernaux, “Bourdieu : le chagrin” in *L’Herne Ernaux*, sous dir. Pierre-Louis Fort, Editions de l’Herne, Paris, 2022, s.254-255.
- 15 Interview avec Gro Lokoy, 17 Nisan 1992, master tezi in M. Philippe Vilain, “le sexe et la mort dans l’oeuvre d’Annie Ernaux” doktora tezi, tez danışmanı: M. Marc Dambre, Sorbonne Nouvelle Paris III Üniversitesi, Fransız Edebiyatı ve Dilbilim Bölümü, Paris, Ocak 2001, s.130
- 16 *Babamın Yeri*, a.g.e. s.18.
- 17 Lyn Thomas, *Annie Ernaux, à la première personne*, Stock, coll. Essais, Paris, 2005, p. 149
- 18 A.g.e. s.149
- 19 İmpersonnelle sözcüğü “şahsi olmayan” olarak yazar tarafından çevrilmiştir.
- 20 Annie Ernaux, “Vers un je transpersonnel”, *Autofiction et Cie, Cahiers RITM*, no.6, Univer-

- sité de Paris X-Nanterre, 1993, ss. 218-223.
- 21 *Babamın Yeri*, a.g.e. s.41.
- 22 A.g.e. s.41
- 23 A.g.e. s.42
- 24 A.g.e. s.45
- 25 A.g.e. s.46
- 26 A.g.e. s.39
- 27 A.g.e. s.47.
- 28 A.g.e. s.53.
- 29 A.g.e. s.51
- 30 A.g.e. s.61
- 31 Fransa’da tren yolculuklarında genellikle ikinci sınıf tercih edilirdi, 1970’li, 1980’li yıllarda.
- 32 *Babamın Yeri*, a.g.e. s.18.
- 33 A.g.e.. s.60.
- 34 A.g.e.. s.62
- 35 A.g.e. s.29
- 36 A.g.e. s.52
- 37 A.g.e. s.43
- 38 Saydam dil “écriture plate” için önerilir.
- 39 Türler arası “sous littérature” için önerilir.
- 40 Annie Ernaux, *Bir Kadın*, Fransızcadan çeviren: Yaşar Avunç, Cem Yayınevi, İstanbul, 1994, s.16.
- 41 “écriture plate” için “dümdüz yazı” yerine “saydam anlatım” önerilir.
- 42 *Babamın Yeri*, a.g.e. s.18.
- 43 A.g.e. s.12
- 44 A.g.e.. s.69
- 45 A.g.e. s.17
- 46 A.g.e. s.70.
- 47 Yeni romancıların “écriture blanche” diye andığı saydam ve duru anımsatır.